

Tekst: Mieke Staal en Marieke Tjallemma

Op weg naar inclusief onderwijs

Kleine stappen met effect

Hoe kunnen teams stappen zetten richting inclusiever onderwijs? In dit artikel laten de auteurs aan de hand van voorbeelden zien dat onderwijsprofessionals met relatief kleine aanpassingen een inclusieve leeromgeving kunnen versterken. En hoe je hen hierbij als begeleider ondersteunt door het stellen van de juiste vragen.

Inclusie zit 'm vaak in kleine dingen; nét een beetje anders denken, nét wat andere taal gebruiken, luisteren naar de stem van de lerende. Dat klinkt makkelijk, maar in de praktijk vraagt het om een verandering van mindset. Die verandering doet wel wat denken aan het populaire 'omdenken'. Maar er schuilt een hele wereld achter. Het gaat erom dat onderwijsprofessionals heel precies zoeken wat zij kunnen doen om leerlingen vooruit te helpen. Als begeleider kun je collega's hierbij ondersteunen door de juiste vragen te stellen en de focus te leggen op wat er wél kan.

Het werken aan een inclusieve leeromgeving vraagt om 'omdenken'

Hoe doe je dat? In de master Passend Meesterschap (zie kader) leren studenten – aankomende begeleiders – hoe ze met kleine aanpassingen impact hebben op

het realiseren van een inclusieve leeromgeving. Hoe dit er in de praktijk uitziet, illustreren we in dit artikel met voorbeelden die door onze studenten Laura, Maaïke, Anne-Sophie en Nynke zijn aangeleverd.

Over de master Passend Meesterschap

De master Passend Meesterschap leidt onderwijsprofessionals op tot experts in leergedrag en inclusie en vormt een stevige basis voor de rol van kwaliteitscoördinator. De opleiding combineert theorie, participatief actieonderzoek en gesprekstechnieken en is de enige in Nederland die uitgaat van het competentieprofiel voor de inclusieve leraar. De master is een samenwerking tussen de Marnix Academie, Driestar hogeschool en Hogeschool Thomas More.

Laura: de lerende professional

Laura is leraar basisonderwijs. In haar klas zit de beweeglijke Mats, die 'storend en negatief gedrag vertoont', aldus Laura. Voor zichzelf formuleert ze de vraag: 'Hoe zet ik dit gedrag om in een ontwikkeling, waarbij deze leerling zijn kracht ontdekt en die positief inzet in de klas?' Laura wil op deze vraag een onderbouwd antwoord kunnen geven. Daarom wil ze meer zicht krijgen op de leerling. Ze gaat met Mats in gesprek, bekijkt de informatie in het leerlingvolgsysteem en voert een drie-hoeksgesprek met Mats en zijn ouders. Deze gegevens verwerkt ze in een persoonlijk profiel van Mats. Verder duikt ze in de literatuur. Vervolgens scherpt ze haar leervraag aan: 'Hoe kan ik ervoor zorgen dat Mats gemotiveerd raakt voor school?'

'Focus niet op wat je níét graag ziet, maar benoem wat je wél wil'

Sterk aan Laura is dat ze haar eigen leraargedrag wil onderzoeken. Ze stelt zich dus op als een lerende professional, een belangrijk kenmerk van een inclusieve leraar (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022).

Daarnaast valt de formulering van haar leervragen op: de focus verschuift van het negatieve gedrag naar wat deze leerling kan motiveren. Hier spelen omdenken en taal een grote rol: niet poeren in dat wat je níét graag ziet, maar benoemen wat je wél wil.

Ook valt op dat Laura verschillende perspectieven ophaalt: van ouders, data uit het volgsysteem en – heel belangrijk – de literatuur. Bovendien gaat ze in gesprek met Mats. Zo'n gesprek is op zichzelf al van grote waarde (Schuman & De Vries, 2020). Het is echter de kunst om 'voorbij' het eerste antwoord te luisteren, want kinderen hebben de neiging om volwassenen naar de mond te praten. Door Mats serieus mee te laten denken in de oplossingen treedt Laura hem als volwaardige gesprekspartner tegemoet. Ze spreekt hem aan als een competent wezen, als expert van zijn eigen leren. Zo respecteert ze zijn eigenheid (autonomie) en bouwt ze een relatie op. Dit sluit aan bij de motivatietheorie, waarin de behoeften aan competentie, relatie en autonomie centraal staan (Ryan & Deci, 2000).

Door haar onderzoek begrijpt Laura het gedrag van Mats beter en ziet zij dit als een signaal van zijn behoeften. Samen komen ze tot een oplossing: beweegtussendoortjes voor de hele klas. Door deze kleine interventie sluit het onderwijs beter aan bij Mats en verbetert zijn gedrag. Tegelijkertijd ontstaat er meer plezier bij de andere leerlingen. Dit raakt aan de kern van een inclusieve leeromgeving: goed onderwijs voor álle leerlingen, in plaats van voor elk kind per se een eigen aanpak (Wienen, 2023). En Laura? Zij heeft gemerkt dat het doen van onderzoek

Tip van de redactie! Lees het artikel 'Van data naar dialoog' (januari 2026) over hoe je als kwaliteitscoördinator participatief actieonderzoek inzet om samen met het team te werken aan kwaliteitsverbetering. Je vindt het in de materialenbank op lbbo.nl.

en het formuleren en bijstellen van onderzoeksvragen tijd kost, maar ook veel oplevert. 'Eén van de belangrijkste resultaten van dit onderzoek is dat het mij steeds beter lukt om achter het gedrag te kijken. Waar ik eerst bij Mats enkel zijn gedrag zag, is dat nu verschoven naar de achtergrond.'

Als Laura, na het afronden van de masteropleiding, straks als begeleider werkt, helpt deze ervaring haar ongetwijfeld bij het ondersteunen van haar collega's. Zo kan ze hen helpen met omdenken door vragen te stellen over welk gedrag ze graag willen zien, en wat ze hieraan kunnen bijdragen. Denk aan vragen als: Wanneer zie je dat het goed gaat met een leerling? Wat kun je doen om deze situatie vaker te creëren?

Maaïke: hoge verwachtingen van álle leerlingen

Maaïke werkt op een opleiding waar al best veel gebeurt op het gebied van inclusie. 'Maar op individueel niveau merk ik dat er soms nog onbewuste aannames spelen', zegt zij. Zo spreken Maaïke en haar collega's bijvoorbeeld over 'passieve leerlingen'. Maaïke besluit uitgebreider stil te staan bij dit oordeel. In gesprekken vertellen leerlingen haar: 'Ik wil wel beginnen, maar ik stel het toch steeds uit.' Of: 'Ik vind het onderwerp interessant, maar ik kan me er niet toe zetten.' Dat is reden voor Maaïke om een participatief actieonderzoek (praktijkonderzoek met de betrokkenen) op te zetten naar motivatie en taakinitiatie. Als medeonderzoekers testen de leerlingen verschillende tools en werkvormen uit die hen tot actie aanzetten.

Leren is geen eenheidsworst, maar een actief interactieproces

Het principe van inclusief onderwijs als 'goed onderwijs voor alle lerenden' gaat uit van hoge verwachtingen (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022). Iedere lerende is in principe in staat tot leren. Maar leren is geen eenheidsworst: het is een actief interactieproces, waarbij zowel leraar als leerling actief zijn in het ontdekken van wat het leerproces op gang brengt.

In dit voorbeeld worden ‘passieve’ leerlingen niet meer gezien als vaststaand gegeven, maar als een kans om de leeromgeving te verbeteren, zodat deze recht doet aan alle leerlingen. Maaïke is gaan omdenken: ze blijft niet hangen in ongenoegen over de passiviteit van leerlingen, maar vertrouwt op het potentieel van elk van hen. Wat krachtig is, is dat Maaïke samen met leerlingen participatief actieonderzoek doet. Hierbij hebben leerlingen zelf de regie over wat voor hen werkt (Van Lieshout et al., 2021).

Terwijl leerlingen ontdekken welke tools hen helpen hun werkgedrag te reguleren, leert Maaïke haar lessen anders in te richten om passief en ongemotiveerd gedrag te voorkomen. Onbewuste aannames maken plaats voor constructieve ideeën voor een leeromgeving met aandacht voor motivatie en taakinitiatie. Haar actieonderzoek levert praktische handvatten op én meer begrip, bij zowel leerlingen als leraren. Bovendien heeft Maaïke geleerd dat ze in haar toekomstige rol als begeleider participatief actieonderzoek kan inzetten om te werken aan onderwijsverbeteringen. Ze wil haar collega’s dan vragen stellen als: Hoe denken de leerlingen hierover? Hebben ze zelf een oplossing?

Anne-Sophie: ouders als partners

Anne-Sophie (leraar basisonderwijs) besluit de samenwerking met ouders actiever op te zoeken: ‘Tijdens een rekenles merkte ik dat meerdere kinderen moeite hadden met een specifiek rekendoel. Ik besloot iets nieuws te proberen: ik nodigde ouders uit om in de klas mee te kijken en extra uitlegmomenten bij te wonen. Het idee is eenvoudig: samen leren, samen sterker worden.’

Ouders maken deel uit van de gemeenschap op school (OCW, z.d.) en kunnen meedenken over de ondersteu-

ning van hun kind. Samen kunnen ouders en onderwijsprofessionals de leeromgeving versterken en bouwen aan goed onderwijs voor álle leerlingen. Uit onderzoek blijkt dat ouderbetrokkenheid vooral effectief is als ouders interesse tonen in het leren van hun kind en de inspanningen van leraren steunen. Leraren kunnen de ouderbetrokkenheid vergroten door een positieve attitude ten opzichte van de inbreng van ouders en door praktische en concrete tips aan ouders mee te geven (Bakker et al., 2023), zoals Anne-Sophie voor de rekenstrategieën doet.

Ouders zijn belangrijke learning partners

Anne-Sophie zet sterk in op de ouders als belangrijke *learning partners*. Door hen te betrekken, verstevigt zij de leeromgeving en biedt ze de kinderen betere leeransen. Als ouders begrijpen waar in de klas aan wordt gewerkt, kunnen ze thuis de rekeninstructie ondersteunen. De kinderen voelen zich dan echt gezien, de ouders betrokken en de leraar krijgt waardevolle feedback, zo ervaart Anne-Sophie.

Anne-Sophie zal in haar toekomstige werk als begeleider haar collega’s erop kunnen wijzen dat de leeromgeving niet stopt in de klas. Ook daarbuiten wordt geleerd. Niet alleen ouders zijn belangrijke learning partners: je kunt als onderwijsprofessional ook veel leren van bijvoorbeeld de voetbaltrainer of een grootouder. Zij weten vaak goed wat een kind of jongere interesseert of motiveert. Anne-Sophie kan leraren straks aanmoedigen om zichzelf vragen te stellen als: wie zijn belangrijk voor de leerling? En: welke tips hebben deze mensen voor mij?

Nynke: een professionele dialoog voeren

Op de school van Nynke (leraar basisonderwijs) vertoont een groep leerlingen gedrag dat ongemak oproept binnen het team. Nynke ontdekt, op basis van theorie, dat deze gedragingen passen bij de zogenoemde 'straatcultuur'. En dat die kan botsen met de 'schoolcultuur'. Dit is aanleiding om een dialoog te voeren met haar collega's. Samen onderzoeken ze het begrip 'straatcultuur' in de context van de school. Het onderwerp blijkt veel negatieve associaties op te roepen. Collega's hebben het over: direct taalgebruik, dominantie en een sterke groepsloyaliteit. Ze ervaren dit als uitdagend en storend gedrag. Om de negatieve beelden te doorbreken vraagt Nynke: 'Welke positieve krachten uit de straatcultuur van deze leerlingen zien wij eigenlijk terug?' Hierop beginnen haar collega's kwaliteiten te benoemen, zoals het zelfvertrouwen van leerlingen, hun vasthoudendheid en vermogen om zich staande te houden.

Met een kleine gespreksinterventie kun je het perspectief kantelen

Met het voeren van dialogen kunnen professionals op een waarderende manier met elkaar een vraagstuk onderzoeken (Van Heemskerk-van der Sprong, 2023). Maar een positieve mindset is geen vanzelfsprekendheid, merkt Nynke. Met een kleine interventie weet zij het perspectief in het gesprek te kantelen. Door de waarderende toon die ontstaat, kan het perspectief verschuiven van 'vechten' tegen bepaald gedrag naar het benutten van dit gedrag ten behoeve van het leren en het onderwijsproces.

Deze ervaring als gespreksleider helpt Nynke in een toekomstige begeleidersrol. Ze heeft geoefend om met een helicopterview te kijken naar wat nodig is om samen verder te komen – iets wat vraagt om continu in- en uitzoomen en focus op sterke kanten en mogelijkheden. Ook heeft zij geleerd dat ze alert moet zijn op

onderwerpen waarover zij een constructieve dialoog op gang kan brengen.

De juiste vragen

In bovenstaande voorbeelden hebben de onderwijsprofessionals met kleine interventies een inclusievere leeromgeving gecreëerd. Ze hebben dagelijkse ervaringen vanuit verschillende kanten bekeken en zijn op zoek gegaan naar kleine successen. Zoals eerder aangegeven, kun je als begeleider een belangrijke rol spelen in dit proces door een onderzoekende houding, een krachtgerichte benadering en door het stellen van de juiste vragen. Bijvoorbeeld: Hoe stimuleer ik dat teamleden 'achter' het gedrag van leerlingen kijken? Hoe worden in de school leerlingen écht betrokken bij hun eigen leerproces? Hoe gaan we in ons team om met vragen of vooroordelen? Wat delen we aan mooie voorbeelden? Hoe kunnen we samenwerken en de krachten bundelen? Door te inspireren op een waarderende manier kun je samen met collega's op zoek naar wat wél kan en kun je het verschil maken.

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op lbbo.nl.

Mieke Staal

Mieke Staal is beeldcoach(opleider), coördinator van de master Passend Meesterschap, docent aan de kc-opleidingen bij de Marnix Academie en redactielid van 'Beter Begeleiden'.

Marieke Tjallema

Marieke Tjallema werkt als docent bij de Marnix Academie. Ze is een van de ontwikkelaars van de Master Passend Meesterschap (MPM). Zij vertaalde haar visie op inclusief onderwijs naar een onderwijsprogramma om in de praktijk aan een inclusieve leeromgeving te werken.

Samen sterk voor professionele begeleiders

Dit artikel is gepubliceerd in *Beter Begeleiden*, het vakblad voor leden van de Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs (LBBO).

De LBBO zet zich in om de positie van begeleiders in het onderwijs te verstevigen. We zijn ervan overtuigd dat begeleiders onmisbare schakels zijn in scholen. Dat begeleiders zich verbeteren als ze elkaar ontmoeten, elkaar inspireren en zich professionaliseren. Daarom verenigen we hen in onze landelijke beroepsgroep (zonder winstoogmerk).

Door lid te worden van de LBBO krijg je volop mogelijkheden om met en van andere begeleiders te leren. Bovendien kun je altijd bij de LBBO terecht voor een vraag over jouw werk – we helpen je graag!

Meer redenen om lid te worden

- 5x per jaar het vakblad *Beter Begeleiden* bij je thuis
- toegang tot onze online materialenbank vol artikelen, materialen en andere vakinhoudelijke informatie
- korting bij de LBBO Academie, vol bijeenkomsten voor begeleiders in het onderwijs
- rechtspositionele ondersteuning
- actuele beroepsstandaarden
- vertegenwoordiging in landelijke overlegorganen
- een krachtige stem in het publieke (onderwijs)debat

Wat is de LBBO?

De LBBO is de overkoepelende beroepsorganisatie voor:

- intern begeleiders
- ambulante begeleiders
- gedragspecialisten
- jonge-kindspecialisten
- beeldbegeleiders
- specialisten begaafdheid
- zelfstandige begeleiders

Meer informatie over het lidmaatschap?
Kijk op onze website: lbbo.nl